

Корнєв Андрій

*Кандидат мистецтвознавства
Старший викладач кафедри теорії і історії мистецтва
Харківська державна академія дизайну і мистецтва
(м. Харків, Україна)*

МИСТЕЦТВО ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Одразу слід зазначити, що в історичній ретроспективі козацька тема ніколи не зникала з образотворчого поля української культури, залишаючись національним маркером і в часи царату, і навіть у часи найбільших радянських репресій. Причина такої постійності полягає в тому факті, що під час Руїни українське козацтво знаходилося в полярних політичних таборах. Згодом цей факт давав українським митцям великий простір вибору: хтось робив цей вибір на користь традицій незалежності й державності, а хтось тримався російсько-радянських міфів про Переяславську раду і «народи-браття». Та з середини 1980-х рр. перші почали переважати над другими.

У результаті в незалежній Україні тема козацтва в образотворчому мистецтві остаточно посіла місце патріотичної національної спадщини. Виникли й цікаві мистецькі ініціативи, які підтримували та розвивали історичну тематику у вітчизняному мистецтві. Це і бієнале «Україна від Трипілля до сьогодні» в образах сучасних художників у Києві, й історико-культурний фестиваль «Мамай-фест» у м. Кам'янському Дніпропетровської області та ін. Це всеукраїнські мистецькі форуми, завдяки яким козацька тематика не тільки не втрачала актуальності, а й спонукала художників шукати і знаходити у, здавалося б, розробленій темі нові авторські підходи й мистецькі техніки.

Проте, на мій погляд, до 2014 р. козацтво в суспільстві загалом і в мистецьких рефлексіях зокрема бачилося героїчним

минулим, притаманним конкретній епосі. Хоча наш національний гімн, до прикладу, наголошував на історично-культурному коді козацтва, який постійно живе в українській спільноті.

Агресія Росії проти України, яка розпочалася із захоплення Криму й частини Донбасу, загострила питання саме воєнно-патріотичного характеру. І тема козацтва, залишаючись історичною, стала важливою складовою більш широкої ідеї генези національно-визвольної боротьби. Здається, першими цю ідею опрацювали графіки. Бо часи Яна Матейка та Миколи Івасюка таки відійшли в минуле. Лаконічна ж плакатна мова давала змогу навіть у невеликому форматі поєднати фігуру козака, воїна УПА і воїна ЗСУ в єдину визвольну тріаду, наочно демонструючи вказану генезу.

Та мова графіки й плакатного мистецтва не витіснила мову образотворчу, переважно у станковому живописі. Прикладом може слугувати мистецьке об'єднання, сама назва якого – «Національна палітра» – вказує на провідну ідею – через живопис і графіку висловлювати важливі для незалежної української держави меседжі.

Ядро об'єднання склалося в жовтні 2020 р. на мистецькому перетині Харківського національного педагогічного університету та Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Та перед цим, у 2018 р., художники з Харкова відвідали захід країни, побували на пленері в м. Косові Івано-Франківської області. І тут наочно побачили та відчули безперервність українських визвольних змагань і увагу, яку їм приділяють сучасні митці.

До того ж, історія українського образотворчого мистецтва досить тягла, щоби знайти аналогії та спроби видатних митців попередніх епох візуалізувати ці змагання. Згадаємо Шевченковий задум «Живописної України», реалізований лише частково через арешт і заслання художника. Згадаємо спілку трьох «звитяжців»: Дмитра Яворницького, Сергія Васильківського

та Миколи Самокиша. Їхню книгу-альбом «Українська старовина» і сьогодні б назвали видатним історико-культурним проєктом.

Можливо, спочатку молоді харків'яни і не думали про такі глобальні плани. Їх захопила думка показати такому ж новому поколінню українців, нащадками яких героїв вони є. І показати по-своєму, як митці. Майже одразу до первинного ядра групи стали долучатися художники різного віку з різних регіонів України.

У результаті їхню першу виставку з цікавістю й приязню сприймали у Харкові та Яремчі, Боярці й Коломиї. У січні 2022 р. виставка, яка поповнювалася новими творами, добралася до Львова, а саме до Музею визвольних змагань. Вона логічно й природно постала саме в цьому музеї, унікальні експонати якого нагадують не тільки про тортури та репресії проти українців, але й про силу нескорених і незламних.

Зрозуміло, що в умовах війни у творчості членів об'єднання переважає мілітарна тематика – від козаччини до УСС (Дмитро Чаус, Олег Омельченко), від УНР і ЗУНР до УПА (Інна Філатова, Сергій Позняк, Єгор Лободинський, Сергій Коваль, Надія Сябро, Віктор Лисенко, Владислав Здор, Артем Селіванов, Анастасія Худякова, Микола Яцурак, Сергій Позняк), від Майдану 2014 р. (Григорій Гамалей) до нинішньої російсько-української війни (Артем Азаров). Тема розкривається розмаїто – через жанрову картину, портрет і навіть натюрморт. Саме козацька тематика постала в роботах Дмитра Чауса й Олега Омельченка. Цілу портретну галерею художники об'єднання присвятили військовим діячам УНР і УПА. А через історію натюрморту «Бліндажна тиша» постає вже нинішня драма й звиятя України. Про відсутнього на полотні українського воїна розповідають його речі: каска, бронік (скорочена назва бронжилету), зброя біля стіни і... товста книга з закладкою. Вона залишилася недочитаною, і відтепер це вже не тільки художній

образ: її автор – студент Харківської державної академії дизайну і мистецтва Артем Азаров – пішов добровольцем боронити Україну й загинув на полі бою в березні 2022 р.

Ретельний фаховий аналіз творчості українських митців в умовах російсько-української війни ще попереду. Однак уже зараз можемо констатувати, що поєднання історичного жанру із сучасним образотворчим «літописом» новітніх подій, які вже є часткою історії української державності, постає нагальною потребою українського мистецтва.